

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Teuvan kunta toteaa lausuntonaan, että periaateohjelman keskeiset linjaukset ovat hyvin perusteltuja ja taustoitettuja, sekä että linjauksia edistäen voidaan ylläpitää demokraattista toimintaa ja kehittää suomalaisen poliittisen järjestelmän toimivuutta. Demokraattisen prosessin ongelmallisuudet, kuten äänestysaktiivisuuden lasku, poliittisen kentän pirstaloituminen sekä luottamuksen rapautuminen on hyvin tunnistettu ja eritelty. Myös nousevia uhkia, kuten disinformaation ja informaatiovaikuttamisen voimistumista, päätöksentekijöiden sekä muiden avainhenkilöiden maalittamista ja poliittisen debatin vaikeutumista on nostettu kiitettävästi esille demokratian periaatteita tulevaisuudessa haastavina ilmiöinä. Ohjelma toteaa osuvasti myös, että suomalaisessa järjestelmässä on osallistumisen paradoksi: vaikka luottamus julkisiin instituutioihin on korkea, valtaosa ei kuitenkaan koe voivansa vaikuttaa poliittisiin prosesseihin. Tästä syystä ohjelmassa esitetty painotus avoimuuteen ja vuoropuheluun, sekä osallisuuden ja osallistumisen prosessien kehittämiseen, on osuva ja keskeinen huomio.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- ***Vaalijärjestelmän uudistaminen***
- ***Vaalien turvallisuuden vahvistaminen***
- ***Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönotto***
- ***Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen***

Luonnoksessa kuvataan hyvin vaalijärjestelmän ongelmia sekä luottamushenkilöpaikkojen täyttämisen ongelmia. Toimenpidesuositukset ovat hyvin kohdennettuja, joskin ne kaipaivat konkretisointia. Äänestyspaikkojen määrään ja sijoitteluun keskittymisen sijasta tulisi kokeilla vaihtoehtoisia äänestystapoja. Esimerkiksi postiäänestyksen laajentaminen korvaamaan myös kotiäänestykset voisi helpottaa vaalitoimitsijoiden saatavuutta, varsinkin alueilla, joilla on suuret etäisyydet eri äänestäjien kotien välillä. Vaalitietojärjestelmän tietoturvan ja -suojaan kehittäminen on tärkeää, mutta sen tulee tapahtua tavalla, joka varmistaa sen, että järjestelmä on riittävän yksinkertainen ja helppokäyttöinen.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- ***Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.***
- ***Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.***
- ***Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.***
- ***Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.***

Luonnos kuvaa nykytilaa hyvin ja myös toimenpiteet ovat yleisesti kannatettavia. Vaikuttamismahdollisuuksien ja osallisuustyön tukeminen tulee kuitenkin huomioida myös lainsäädäntötyössä, jossa tulisi asettaa selvät suuntaviivat osallisuustyön toteuttamiseksi kunnissa, kuntayhtymissä, hyvinvointialueilla ja muilla julkisilla toimijoilla. Osallisuuden toteutuminen vaatii järjestelmällistä tukea ja resursointia, joka myös luonnoksessa osin nousee esille. Verkkodemokratian lisäksi paikallisen osallisuuden ja lähidemokratian edistämistä tulee tukea systemaattisesti.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- ***Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.***
- ***Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.***
- ***Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.***

- ***Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).***
- ***Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.***
- ***Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.***
- ***Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.***

Luonnoksessa esitetyt toimenpiteet ovat kannatettavia, mutta niihin tulee panostaa riittävästi. Esimerkiksi kirjastojen merkitystä mediakasvattajina sekä poliittisen kulttuurin edistäjinä voidaan kehittää pienemmissä kunnissa ainoastaan, jos näihin toimenpiteisiin on riittävä tuki. Sosiaalisen median eri välineiden yleistymisen vuoksi demokratiakasvatuksen sekä medialukutaitojen opetusta sekä deliberatiivisen demokratian taitojen opettelua tulee tarjota jo hyvin varhaisessa vaiheessa.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- ***Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.***
- ***Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.***
- ***Lainsäädäntöprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.***

Luonnoksessa esitetyt toimenpiteet ovat kannatettavia. Siirtyminen kuulemisista kohti vuorovaikutteista valmistelua on erityisen kannattava askel. Vuorovaikutteinen valmistelu edellyttää kuitenkin kansalaisjärjestöjen ja muiden kansalaisten ja asukkaiden ääntä kokoavien toimijoiden merkityksen tunnistamista ja ottamista mukaan jo varhaisessa vaiheessa osaksi lain-säädäntötyötä sekä muuta asiavalmistelua.

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- *(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.*
- *Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.*
- *Oikeiden osallistumisinstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*
- *Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.*
- *Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.*

Luonnoksessa esitetyt toimenpiteet ovat kannatettavia. Erityisesti viran-omaisten matala kynnyksen puuttua vihapuheeseen edistää tervettä, keskustelevaa demokratiaa. Puoluerajat ylittävä yhteistyö sekä komiteamainen valmistelu voi antaa välineitä vaikeiden asiakokonaisuuksien uudistamiselle, joten niillä tulee olla selkeä rooli lainsäädäntötyössä.

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- *Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.*
- *Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.*
- *Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.*
- *Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.*
- *Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.*
- *Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävän kaupunkikehityksen keskiöön.*

Kansalaisyhteiskunnan rooli ja tehtäväala tulee tunnistaa demokraattisessa prosessissa muista sidosryhmistä, kuten yrityssektorista, poikkeavaksi. Kolmannella sektorilla tulee olla oma äänensä ja paikkansa vaikuttaa lainsäädäntötyössä sekä muussa viranomaisvalmistelussa. Valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden tulee tukea oman alueensa kansalaistoimijoiden mahdollisuuksia kansalaisaktiivisuuden ja vapaan kansalaistoiminnan toteuttamiseksi. Yhdistyksiltä ja järjestöiltä ei tule vaatia ammattimaista, markkinahenkistä toimintaa, vaan niiden arvoksi tulee hyväksyä amatöörimäisyys, ruohonjuuritason äänen voima sekä oman yhteisön tai jonkin yhteisen asian eteen tehtävä kökkähenki ja vapaaehtoistyön sekä auttajaa että autettavaa hyödyttävä vaikutus.

Kansalaisyhteiskunnan tukemista tulee ohjata projekti-luontoisesta rahoittamisesta ja ammattilaistumisvaateista kohti riittävän pitkäjänteistä pohjatyötä, yhteistyötä ja yhdistysaktiivisuuden arvon tunnustamista. Hankeajattelusta tulee pyrkiä kohti kumppanuusajattelua.

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- *Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.*
- *Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.*
- *Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.*
- *Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).*

Luonnoksen ehdotukset toimenpiteistä ovat kannatettavia. Suomella tulee olla selkeästi asetettu tehtävä demokratian, ihmisoikeuksien sekä TSS-oikeuksien edistämisen airueena myös rajojen ulkopuolella. Kansainvälinen demokratia- ja oikeusvaltiotoiminta ja siitä kertominen tulee integroida aiempaa paremmin Suomessa myös alueelliseen demokratiakasvatukseen.

kunta Teuvan
Teuvan kunta